

BOGANMELDELSE

Alexander Baykov: THE DEVELOPMENT OF THE SOVIET ECONOMIC SYSTEM, AN ESSAY ON THE EXPERIENCE OF PLANNING IN THE U. S. S. R., Cambridge University Press, 1946, 514 S.

Fra gammel Tid har Nationaløkonomien haft et tiltalende kosmopolitisk Præg. Denne Tradition hænger naturligvis sammen med visse fundamentale Træk ved den *Genstand*, Nationaløkonomien studerer. I hele det Omraade, Økonomer har kaldt »den vestlige Verden«, gjaldt det jo i hvert Fald i Aarene op mod den første Verdenskrig, at Lighederne mellem Landenes økonomiske Liv faldt mere i Øjnene end Forskellene. Problemstillingerne for de Økonomer, som levede i disse store Industrisamfund, var de samme; og ganske naturligt vænnede Økonomerne sig til at lære af andre Landes Erfaringer og til at udveksle Synspunkter med udenlandske Kolleger.

Blandt de vigtigste Udviklingstræk af international Interesse i Mellemkrigstiden maa nævnes Ruslands Industrialisering. U. S. A. fik efter sin Borgerkrig en industriel Revolution og en »Frontier«, der skød sig videre og videre vestover. Denne Udvikling har for Økonomerne været overordentlig lærerig. Man kan maaske sige, at nogle af de første Europæere, som har »opdaget« Amerika, har været Økonomerne. — Men ogsaa U. S. S. R. har efter sin Borgerkrig faaet en industriel Revolution, og det har ogsaa faaet en »Frontier« (i Bevægelse østover). I meget er de to økonomiske Revolutioner forskellige; men der er ogsaa Ligheder. Den Bog, der her skal anmeldes, bærer Vidnesbyrd derom.

Det kan ikke nægtes, at den Omstændighed, at den første socialistiske Revolution fandt Sted netop i Rusland, passede overmaade daarligt ind i den materialistiske Historieopfattelse. Marx vilde maaske have gættet paa, at England var blevet det Land, der først havde gjort Skridtet; men hans Tanker vilde næppe have strejft det store Agrarland Rusland. Det er, som om den store russiske Revolutions Ledere har følt denne Anomali og bestræbt sig for saa hurtigt som muligt at faa den bragt ud af Verden gennem en kæmpemæssig Industrialisering.

Faktum er i hvert Fald, at Produktionen af vigtige industrielle Produkter steg voldsomt. Nedenfor er anført Størrelsen af Produktionen (i fysiske Enheder) i 1940 i *Forhold* til 1913:

Olie og Gas	3½, efter Vægt.
Kul	5½, efter Vægt.
Staal	4, efter Vægt.
Jærnbangodstransport	5, efter Vægt.
Værktøjsmaskiner	32, efter Antal.
Elektrisk Energi	21, efter Antal kWh.

BOGANMELDELSE

Alexander Baykov: THE DEVELOPMENT OF THE SOVIET ECONOMIC SYSTEM, AN ESSAY ON THE EXPERIENCE OF PLANNING IN THE U. S. S. R., Cambridge University Press, 1946, 514 S.

Fra gammel Tid har Nationaløkonomien haft et tiltalende kosmopolitisk Præg. Denne Tradition hænger naturligvis sammen med visse fundamentale Træk ved den *Genstand*, Nationaløkonomien studerer. I hele det Omraade, Økonomer har kaldt »den vestlige Verden«, gjaldt det jo i hvert Fald i Aarene op mod den første Verdenskrig, at Lighederne mellem Landenes økonomiske Liv faldt mere i Øjnene end Forskellene. Problemstillingerne for de Økonomer, som levede i disse store Industrisamfund, var de samme; og ganske naturligt vænnede Økonomerne sig til at lære af andre Landes Erfaringer og til at udveksle Synspunkter med udenlandske Kolleger.

Blandt de vigtigste Udviklingstræk af international Interesse i Mellemkrigstiden maa nævnes Ruslands Industrialisering. U. S. A. fik efter sin Borgerkrig en industriel Revolution og en »Frontier«, der skød sig videre og videre vestover. Denne Udvikling har for Økonomerne været overordentlig lærerig. Man kan maaske sige, at nogle af de første Europæere, som har »opdaget« Amerika, har været Økonomerne. — Men ogsaa U. S. S. R. har efter sin Borgerkrig faaet en industriel Revolution, og det har ogsaa faaet en »Frontier« (i Bevægelse østover). I meget er de to økonomiske Revolutioner forskellige; men der er ogsaa Ligheder. Den Bog, der her skal anmeldes, bærer Vidnesbyrd derom.

Det kan ikke nægtes, at den Omstændighed, at den første socialistiske Revolution fandt Sted netop i Rusland, passede overmaade daarligt ind i den materialistiske Historieopfattelse. Marx vilde maaske have gættet paa, at England var blevet det Land, der først havde gjort Skridtet; men hans Tanker vilde næppe have strejft det store Agrarland Rusland. Det er, som om den store russiske Revolutions Ledere har følt denne Anomali og bestræbt sig for saa hurtigt som muligt at faa den bragt ud af Verden gennem en kæmpemæssig Industrialisering.

Faktum er i hvert Fald, at Produktionen af vigtige industrielle Produkter steg voldsomt. Nedenfor er anført Størrelsen af Produktionen (i fysiske Enheder) i 1940 i *Forhold* til 1913:

Olie og Gas	3½, efter Vægt.
Kul	5½, efter Vægt.
Staal	4, efter Vægt.
Jærnbanegodstransport	5, efter Vægt.
Værktøjsmaskiner	32, efter Antal.
Elektrisk Energi	21, efter Antal kWh.

Nu skulde man egentlig tro, at en saadan Industrialiseringsproces, som oven Købet gennemførtes af et helt nyt politisk og socialt System, maatte have tildraget sig stor Opmærksomhed fra Videnskabsmænd, ikke mindst Økonomers Side. Forskellige Grunde kan anføres til, at det ikke gik saaledes. Fremfor alt den hermetiske Tillukning af U. S. S. R. Men ogsaa Sprogbarrieren. Fremdeles emotionelle Grunde *udenfor* U. S. S. R. Det nye System prædikede Omvæltning ogsaa i den øvrige Verden, i hvert Fald i Begyndelsen. Dette maatte bringe store Dele af den øvrige Verden i Harnisk. Endelig syntes vel mange, at det nye System var aparte og derfor skulde kanøfler eller i hvert Fald forbigaas i Tavshed.

Den sparsomme Litteratur, der voksede op om Emnet, blev derfor af ringe videnskabelig Værdi. Paa den ene Side havde man U. S. S. R.s og dens vestlige Tilhængeres Propaganda. Paa den anden Side havde man Modpartens. Begge Parters Indlæg blev stærkt politisk præget i den Betydning, at det for dem gjaldt om at paavise, hvorvidt Systemet var »godt« eller »daarligt«. Naar man fremsatte Kendsgerninger, gjorde man det ikke for disse Kendsgjerningernes *egen* Skyld, man gjorde det for at stive en Konklusion af, som man allerede havde i Forvejen. Ifald Kendsgjerningen ikke bekræftede Konklusionen, henlagde man den i Ubemærketheden. Paa den Maade gik det til, at der ofte kun kan paavises faa positive Urigtigheder i de meddelte Ting. Derimod kan der altid paavises Udeladelser, eet Sæt hos hver Part.

I denne Ørken af politisk Litteratur er Baykov's Bog en Oase. Her er en Økonoms Bog om et økonomisk Emne. Fremstillingen er saa »værdinihilitisk« (for at bruge Geiger's Terminologi), at man efter Læsningen faktisk ikke ved mere om, hvor Forfatterens *politiske* Sympati ligger, end man vidste, da man slog op paa S. 1. Forfatteren udtrykker sit Maal med Bogen saaledes:

»Its object is to give an analysis of the Soviet economic system as such, i. e. to give an account of the *aims* pursued, of the *measures* taken to attain these aims, of the *results* achieved as regards both the aims and the elaboration of basic principles on which the functioning of the Soviet system is founded.«

Man kan vist nok sige, at dette Maal er naaet. Naturligvis kan en Anmelder, der ikke nøje kender det Emne, der skrives om, ikke afgøre, om væsentlige Ting er udeladt. Men den Omstændighed, at *baade* det Sæt Ting, som Tilhængerne plejer at understrege — men Modstanderne udelade — og det *modsatte* Sæt Ting er behandlet, tyder paa, at Forfatteren ikke har haft politiske Bagtanker.

En lille Smule om Forfatteren selv: Beykov er indfødt Russer; men han forlod U. S. S. R. i 1920, kom til Prag og deltog i det Arbejde, der under Professor S. N. Prokopovich blev udført i Centret for Studiet af russisk Økonomi. April 1939 maatte han forlade Prag, hvor Tyskerne jo nu var rykket ind, og blev saa endelig »Lecturer in charge of the Department of Economics and Institutions of the U. S. S. R.« ved Birmingham's Universitet. — En vigtig Kvalifikation hos Forfatteren er hans Modersmaal. I hele den lange Tid siden 1917 har han fulgt Lovgivning, Statistik og økonomisk Presse i Sovjetunionen. Det er jo de færreste Vesteuropæere og Amerikanere, som

undgaar at føle sig som Analfabeter, naar de præsenteres for en russisk Bog. Det kan tage flere Minutter, inden man har konstateret, at der f. Ex. blot staar: »Etapy ekonomicheskoi politiki S. S. S. R.« paa Titelbladet.

— Dette med Etapperne er forøvrigt efter Baykov's Mening vigtigt. Han udskiller fire: Overgangsperioden, Nep-Perioden, Rationeringsperioden og Perioden, hvor Rationeringskortene afskaffedes. Disse 4 Etapper er hver for sig Genstand for en »Section« i Bogen. Indenfor hver »section« behandles efter Tur Periodens almindelige Maalsætning, Industrien, Landbruget, Handelen, Arbejderforhold og offentlige Finanser, Kredit og Pengevæsen.

Det er umuligt at gengive blot Hovedindholdet af alle disse Kapitler. Men interessant Læsning er det. Forfatteren har et grundigt Kendskab til Lovgivning og Statistik, og han fremstiller Stoffet paa en saadan Maade, at man tydeligt mærker, hvorledes Russerne har tumlet med Problemerne og gradvist — ofte saa at sige gennem en dæmpet Svingning — er kommet frem til en Løsning,, som er meget uortodox, men som til Gengæld har vist sig at kunne holde i Praksis.

Et vigtigt Spørgsmaal for enhver, der ønsker at studere Sovjetøkonomi, er dette: Kan man stole paa den officielle Statistik? Baykov udtrykker den Overbevisning, at Sovjetstatistik *ikke* er mindre paalidelig end den Statistik, andre Lande offentliggør. Derimod er det en Mangel ved den, at der saa ofte skiftes Udgangspunkt og Form for Tabelopstilling. Oversigter over længere Tidsrum vanskeliggøres derved. Ligeledes har man undertiden Indtrykket af, at Vejningsproblemerne Vanskelighed ikke helt er gaaet op for Sovjetstatistikkens Mænd.

I det Væld af Oplysninger om Udviklingen i de forskellige Næringsgrene, Bogen giver, kunde det være fristende at dykke ned. Kun en Smagsprøve skal her gives:

Da Rationeringerne skulde ophæves, hvilket skete i 1934—35, blev Priskalkulationen meget aktuel. Hvilke Hensyn skulde nu tages, naar der skulde sættes ny Pris paa en Vare. Baykov udskiller 7 Hensyn, som man lod sig vejlede af:

»(1) By the cost prices of the goods.

(2) By the volume of goods available, taking into account the balance of supply and demand for a particular group of goods.

(3) By the need to stimulate the production of particular goods and consequently to create or reduce facilities for making a profit of these goods.

(4) By the need for economizing in a particular kind of raw materiel or replacing one kind of raw materiel for another.

(5) By the need for economizing in the transport expenses.

(6) By the need for stimulating consumption of one kind of goods and restricting consumption of another.

(7) By cultural and social considerations in the extension or curtailment of consumption of certain goods (for example, prices for books and stationery were kept even below net cost, as were those of household soap, whereas prices for toilet luxuries were kept at a very high level).«

Den Læser, der ikke er kendt med Sovjetøkonomiens Principper, vil maa-
ske studse over Punkt (3). Han troede maaske, at Produktionen ikke ind-
rettes efter Profit. Faktisk lægger man den største Vægt paa, at et Foreta-
gende er profitabelt. Man lægger en Plan, der indeholder baade Priser,
Mængder og Omkostninger og følgelig ogsaa Profit. Men det er meget velset,
at Foretagendet møder med en større Profit ex post end den planlagte. For
at tilskynde Ledelse og Arbejdere til at opnaa en Profit, der overskrider Pla-
nens, har man, hvad Baykov kalder »Director's profit funds«. Heri henlægges
4 pCt. af den Profit, der ifølge Planen er tjent, men 50 pCt. af den Profit,
der er tjent *udover* Planen. Fondens Midler anvendes til Arbejderes, Funk-
tionærers og Direktørers Vel, og det er Fabrikens Fagforeningskomite og
Direktøren, som i Forening beslutter den konkrete Anvendelse af Midlerne.

Man kan spørge, hvilken Forskel, der vil være paa Prisdannelsen under et
saadant System og et kapitalistisk. Vil der ikke opstaa monopolistisk Udbyt-
ning af Forbrugerne? Her maa man huske, at *Prisen* fastsættes i Planen.
Nu kan den centrale Ledelse jo ikke vide alting, og naar den skal sætte
Prisen, maa den derfor i vid Udstrækning holde sig til, hvad Direktøren
fortæller om Omkostningerne. Prisdirektoratet i Nørregade maa naturligvis
gøre det samme, naar det skal sætte en Pris; men der er maaske nok den
Forskel, at Prisdirektoratet næppe har Hjemmel til en saa detailleret Regn-
skabskontrol som Sovjets centrale Ledelse.

Virksomheden af Systemet skulde blive noget, Russerne kalder »Khozraschet«.
Dermed mener de Produktion efter strengt økonomiske Principper, d. v. s.
en Produktion, der udnytter Produktionsmidlerne saa godt som muligt. Det
er ogsaa klart, at naar *Prisen* er given paa Forhaand, vil større Profit kun
kunne opnaas ved at faa *Omkostningerne ned*. Men Omkostningerne kan
sænkes paa to Maader; man kan økonomisere bedre med Produktionsfak-
torerne, eller man kan *förringe Kvaliteten*.

Man kan paa mange Lovbestemmelser og Forskrifter se, at der faktisk *har*
været en Tendens til Kvalitetsförringelse. Især i de første Aar var det galt
med Kvaliteten. Omkring Nep's Afslutning optraadte et saa paradoxalt Fæ-
nomen som »Zatovarivanie«, der betyder Overproduktion. Forklaringen var,
at de Varer, der blev fremstillet, var saa daarlige, at ingen vilde købe dem.
Endnu i 1930 blev der i Moskva afholdt en almindelig Kvalitetskonference
ledsaget af en Udstilling, hvor der til Skræk og Advarsel var vist Produkter
af under Minimumskvalitet fra næsten enhver Branche. — Senere imødegik
man Faren for Kvalitetsförringelse gennem (1) et stærkt udviklet System af
Kvalitetsnormer og -kontrol, (2) den saakaldte »socialistiske Konkurrence«,
der bl. a. bestaar i, at en Fabrik udfordrer andre i samme Branche til at
præstere bedre Produkter end hidtil. Ogsaa en mere almindelig Kon-
kurrence har man i Brancher, hvor flere Foretagender kan existere Side om
Side, uden at Stordriftsfordelene gaar tabt: her udbyder simpelthen hver sit
Mærke, og Publikum vil da købe det Produkt, der har den højeste Kvalitet
i Forhold til Prisen. Kvalitetsförringelse vilde her føre til Afsætningsned-
gang og dermed til formindsket Profit.

A propos Stordriftsfordele. Man kom i den første 5-Aarsplan ind paa en
hel Mani for »The world's biggest« af alt muligt. Man fremhæver nu, at
Størrelse kun skal tilstræbes, hvor Størrelsen betaler sig og taler om For-
tidens »Gigantomania«.

Den, der udfra et centralteoretisk Synspunkt er interesseret i at erfare, hvorledes Prisdannelsen udspiller sig under institutionelle Forudsætninger, der er forskellige fra vore egne, saavel som den, der ønsker at kende lidt mere til den økonomiske Struktur af det Land, der led mest under Hitlers Angreb, men som bestod Ildprøven, han vil have megen Glæde af at læse Baykov's Bog.

Hans Brems.